

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Міжнародна науково-технічна конференція

Матеріали конференції

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОСТІ
ТА СУСПІЛЬСТВА**

Том 2

Кривий Ріг - 2015

ДО ПИТАННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ УРОЧИЩА «БОТАНІЧНИЙ САД»

Анотація. В роботі надається загальна оцінка біорізноманіття урочища «Ботанічний сад» на прикладі наземних хребетних тварин, головні проблеми пов'язані із збереженням біорізноманіття та можливі шляхи їх вирішення.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. В межах великих промислових агломерацій питання збереження біорізноманіття є надзвичайно актуальним, особливо для Криворіжжя, де від'ємна частка заповідних територій від загальної їх площі не є задовільною. Важливою є справа інвентаризації вже існуючих природоохоронних територій, так і розширення резервного заповідного фонду. Для того щоб охороняти, потрібно знати, що підлягає охороні. Однією з територій, з охоронним статусом, є урочище «Ботанічний сад», тваринний світ якого не підлягав детальному опису.

Аналіз досліджень та публікацій; постановка завдання. Дендропарк розташований на південному сході міста Кривий Ріг, приблизно в 7 км від станції Кривий Ріг-Головний, між селищами Залізничне та Суворово. Він має статус охороняемого природного об'єкту місцевого значення з 1993 року, закладений у 1971 році, але перші насадження з'явилися тут ще наприкінці 1966 року. Велику роль в закладенні парку та його плануванні відіграв Іван Андрійович Добровольський. Підпорядкування території - Криворізький держлісгосп, Держинське лісництво, квартал № 52. Деякий час територія була підпорядкована Криворізькому Ботанічному Саду НАН України, але в зв'язку з віддаленістю об'єкту та складністю упорядкування була передана знову Криворізькому держлісгоспу. Дендропарк розташований серед жилих кварталів одноповерхової забудовлі селища Залізничне. На південь та схід території знаходяться дачні ділянки, вологі луки з джерелом, береги якого вкриті болотяною рослинністю; на північ - жилі квартали багатоповерхової забудовлі. Дендропарк часто відвідується людьми. Питання біорізноманіття дендропарку недостатньо освітлене в спеціальній літературі, відомі окремі публікації, присвячені дендрофлорі [1, 4, 6], фрагментарні відомості по фауні [2, 3, 4, 5].

Матеріали зібрані в період з 1988 по 2014 роки, в ході візуальних спостережень та маршрутних відносних обліків на постійних та перемінних маршрутах, абсолютних обліків на пробних ділянках.

Викладення матеріалу та результати. На час «розквіту» дендропарку видовий склад деревних та чагарникових форм нараховував понад 500 видів. Загальна площа близько 27 га. Масив складається з окремих ділянок, утворених однією, двома деревними породами, які чергуються з різнотрав'ям, галявинами, чагарниковими заростями. Найбільшу частину утворено насадженнями дубу, берези, липи, кленів гостролистих і татарських, несправжньооплатанового та долонерозрізного і масового - в'язу гладкого. Хвойні рослини дендропарку - сосна звичайна, туя західна, яловець звичайний, яловець козачий. Деревні листяні породи: айлант найвищий, маклюра яблуконосна, сумах коротковолосистий, скумпія звичайна, абрикос звичайний, горіх волосський та чорний, ліщина звичайна, бархат амурський; плодові дерева - яблуня лісова, груша звичайна, обліпіха крушиновидна, горобина звичайна. В південній та східній частині є рідколісся з маслинки вузьколистої. Загальний таксономічний склад деревних і чагарникових насаджень Довгинцівського дендропарку на даний період становить близько 25 родин, 50 родів, 66 видів. Значне число дерев і кущів перенесені місцевими жителями до своїх присадибних ділянок. Парк потерпає від збору плодів, нагромадження великого об'єму побутових відходів, випасу худоби. Нажаль, охоронний режим практично не діє, що призводить до погіршення стану деревних насаджень.

В дендропарку зустрічаються амфібії: озерна жаба, зелена ропуха, часникова жаба, червоночерева джерлянка. Останній вид був звичайним до 1998 року, надалі рееструвався не регулярно в прилеглих до дендропарку водно-болотяних угіддях. Зелена ропуха занесена до «Червоної книги Дніпропетровської області» [8].

Плазуни представлені лише 2 видами - прудкою ящіркою і звичайним вужем.

Найбільш чисельні за числом видів птахи - 78 видів. За статусом перебування – 37 видів гніздяться, ще 14 - можливо гніздові, 31 вид регулярно зимує, 14 зустрічаються тільки під час міграцій, 3 види – залітні. Понад 72% видів є регіонально рідкісними, або малочисельними. До «Червоної книги Дніпропетровської області. Тваринний світ» включено совку, хатнього сича, сірого сорокопуда (зимуючий вид), малу мухоловку [8]. В дендропарку і його околицях можна зустріти бугайчика, малого яструба, звичайного боривітра, зрідка - сіру куріпку, фазана, водяного пастушка, водяну курочку, припутня, садову і звичайну горлицю, зозулю, вухату сову, совку, хатнього сича, одуда, крутиголовку, звичайного і сирійського, малого дятлів, сиву жовну, сільську ластівку, лісового щеврика; жовту та білу і чорноголову плиску, тернового сорокопуда, вивільгу, звичайних шпаків, сойку, сороку, сіру ворону, сіру та чорноголову кропив'янок; вівчариків: ковалика, весняного, жовтобрового; мухоловок - сіру та білошию, чорну горихвістку, синьошийку, вільшанку, східного соловейка, чорного і співочого дроздів; блакитну і велику синиць, хатнього і польового горобців, зябликів, зеленька, щиглика, коноплянку, костогриза; звичайну вівсянку та інших. В межах насаджень туї та обліпихи майже щорічно спостерігались значні за чисельністю зграї зимуючих вухастих сов від 4 до 87 особин.

З ссавців зустрічаються 19 видів: звичайний їжак, мала білозубка, білочерева білозубка, вечірниця руда, середземноморський нетопир, пізній кажан, звичайна лисиця, кам'яна куна, ласка, сірий заець, звичайна нориця; лісовий, жовтогорлий та польовий мишаки, звичайний сліпак, хатня і курганцева миша, миша-мала. До «Червоної книги Дніпропетровської області. Тваринний світ» включено малу білозубку, дозріну вечірницю, середземноморського нетопира, пізнього лилика [8].

Головними впливовими чинниками, що впливають на стан біорізноманіття дендропарку є інтенсивне рекреаційне навантаження, вирубка деревних насаджень, паління трав, складування побутових відходів, випас дрібної рогатої худоби, використання земель під городи, розорення гнізд птахів, вплив бродячих тварин (собак, кішок).

Висновки та напрямок подальших досліджень.

На території урочища «Ботанічний сад» нами відмічено перебування 103 хребетних тварин, понад 69 % є регіонально рідкісними, зникаючими та малочисельними. З них 9 видів включено до «Червоної книги Дніпропетровської області. Тваринний світ». Дендропарк потребує ретельної уваги суспільства, постійного екологічного моніторингу, дотримання природоохоронного режиму.

Список літератури

1. Анований список урбанофлори Кривого Рогу / Кучеревський В.В., Шоль Г.Н. – Кривий Ріг: Видавництво «І.В.І.» - 2003. -52с.
2. Енциклопедія Криворіжжя. — У 2-х т. /Упоряд. В. П. Бухтіяров. — Кр. Ріг: «ЯВВА», 2005.- С.344.
3. Казаков В. Л., Сметана М. Г., Шипунова В. О. Паранько І. С., Коцюруба В. В., Калініченко О. О. Природнича географія Кривбасу: Монографія. - Кривий Ріг: Октан-Принт, 2005. – 151 с.
4. Казаков В. Л. Фізична географія Криворіжжя: монографічна навчальна книга / Казаков В. Л., Калініченко О. О., Коцюруба В. В., Остапчук І. О., Паранько І. С., Савосько В. М., Шипунова В. О., Ярков С. В. – Кривий Ріг: ТОВ «Центр-принт» 2012. – 263 с.
5. Коцюруба В. В., Губенко Н. А. Авифауна крупного диффузного города и пути её приобразования. [Валерий Витальевич Коцюруба, Николай Алексеевич Губенко] //Зб.: Урбанізоване навколишнє середовище: охорона природи та здоров'я людини. - Київ, 1996, с.111-114.
6. Терьошкіна О. Ю., Савосько В. М. Життєвий стан деревних порід дендропарку «Довгінцево». Збірник матеріалів II-го Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю. Точка доступу - Інтернет-спільнота «Промислова екологія» <http://eco.com.ua/>.
7. Природа Криворіжжя. Сайт Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «КНУ». Фото, текстові матеріали, [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://kdpu.edu.ua/index.php?option=com_content&task=blogcategory.
8. Червона книга Дніпропетровської області. (Тваринний світ) /Під редакцією О. Є. Пахомова. - Дніпропетровськ: ТОВ «Новий друк», 2011. - 488с. - Укр. мовою.